

Inleiding

De Koerdische kwestie is een sinds de stichting van de moderne republiek Turkije dooretterende kwestie, die maar geen oplossing vindt. Maar niet alleen daar. Er is ook een Koerdische kwestie in Iran, Irak en Syrië. De Koerden zijn verdeeld geraakt door het ontstaan van de nationale staten in het Midden-Oosten. Door de inval van Turkije in Syrië in 2019 staat deze kwestie weer volop in de belangstelling. De Turken claimen enerzijds als resultaat van deze actie dat op deze manier de vorming van een onafhankelijk Koerdistan aan de grens met het Koerdische gedeelte van Turkije definitief onmogelijk is geworden. Dat zou weleens het geval kunnen zijn. Anderzijds staat sindsdien de Koerdische kwestie voorgeoed op de internationale agenda en dat is misschien het enige voordeel dat deze actie voor de Koerden heeft opgeleverd. Hoe dat agendapunt afgehandeld zou kunnen worden, is volstrekt onduidelijk. Alleen is duidelijk dat de grenzen in het Midden-Oosten niet zomaar opnieuw getrokken zullen worden, de grenzen van Iran, Turkije, Syrië en Irak, alwaar de Koerden grotendeels wonen.

Landen waarvan de grenzen opnieuw bepaald zouden kunnen worden, zijn landen die uiteen zouden kunnen vallen, zoals Syrië en Irak, omdat zij kunstmatige constructies zijn van de geallieerden na de Eerste Wereldoorlog. Maar Turkije heeft zichzelf met een bevrijdingsoorlog op de kaart gezet en ziet zich als voortzetter van het grote Osmaanse rijk. Zo'n land geeft zijn grenzen niet op. Hetzelfde geldt voor Iran met zijn grote geschiedenis. De vraag is dan vervolgens welk belang zij hebben bij het uiteenvallen van Irak en Syrië. Wel wordt er in Turkije in de kringen van de huidige regeringspartij, de AKP van president Recep Tayyip Erdoğan, heftig gediscussieerd over een herordening van het Midden-Oosten en over de rol die Turkije daarin moet spelen. Maar daarbij wordt altijd, minstens formeel, het bestaan van de huidige grenzen tot uitgangspunt genomen. De positie van het Koerdische Noord-Irak is het meest object van discussie. De grenzen van Turkije staan in ieder geval daarbij nooit op het spel.

Dit boek heeft deze stand van zaken, het feitelijk bestaan van de nationale staten en de afwezigheid van een nationale Koerdische staat daarin,

als uitgangspunt. Het vermeldt wel de idee en de problemen van een eventueel algemeen onafhankelijk Koerdistan, voor zover dit leeft in Koerdische kringen in Turkije, maar gaat er niet verder op in. Dit mede, omdat de bevrijdingsbeweging in Turkije van de PKK, de grote broer van de Syrische YPG, dit ideaal zelf heeft opgegeven.

Omdat Turkije een sleutelrol speelt bij de Koerdische kwestie in het Midden-Oosten, behandelen we in dit boek allereerst de verhouding van Turkije tot zijn Koerden. Ook de relatie tussen Europa en Turkije spreekt daarvoor, want in Europa zijn veel Turken en Turkse Koerden, waardoor de Koerdenproblematiek onmiddellijk zijn weerslag heeft op binnenlandse verhoudingen in de Europese landen. Bovendien wil Turkije nog altijd lid worden van de EU.

Hoewel deze publicatie de rechten van de Koerden in Turkije probeert te verdedigen, is het toch geschreven vanuit een Turks perspectief. Het wil exploreren wat de moeilijkheden zijn die Turkije heeft met de Koerden in Turkije en bekijken welke mogelijkheden er zouden moeten kunnen zijn om de Koerden meer recht te verschaffen. Dat zijn er niet veel, zo zij hier meteen gezegd. Tenminste nu. Alleen misschien taalrechten in het officiële onderwijs. Maar dat is niet niks.

Eigenlijk is het geschreven vanuit het gezichtspunt van een teleurgestelde AKP'er ofwel aanhanger van Erdoğan. Met veel Turkse academische collega's zeg ik: 'We hadden veel van hem verwacht, maar onze dromen zijn aan diggelen.' Op zijn Turks: 'hayalarımız kırıldılar'. Maar er is ook veel positiefs gebeurd voor de Koerden in de periode-Erdoğan. De vraag wat en waarom en met wie het uiteindelijk misgegaan is, zal dan ook prominent ter sprake komen. De moeilijkheden zijn, zo zeggen we hier en nu alvast, niet alleen de schuld van Erdoğan, maar ook van de PKK, de gewelddadige Koerdische bevrijdingsbeweging die de Koerdische kwestie in Turkije en Europa weer op de agenda heeft gezet.

In het beeld dat we schetsen van het oosten, hopen we mede te laten zien dat het Koerdenprobleem veel breder is dan het PKK-gebeuren. In Nederland kreeg automatisch de PKK de meeste aandacht, zodat het leek alsof zij 'de bevrijdingsbeweging' van 'het Koerdische volk' was. De zaken liggen genuanceerder. Vervolgens hoop ik dat een beetje voeling daardoor ontstaat met het moderniseringsproces, waarin Koerdisch Oost-Turkije betrokken is. Het is een onderdeel van de grote modernisering waarin Turkije zichzelf bevindt. Ook kan het boek duidelijk maken hoe hard dat in het Westen

ontstane proces vanaf de negentiende eeuw over het traditionele, islamitische Midden-Oosten raast. De onhanteerbaarheid van het moderne concept 'natiestaat' in deze wereld laat zich heel sterk voelen. De gevolgen daarvan moeten nog altijd verwerkt worden, zo blijkt uit de Turks-Koerdische problematiek.